

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincat
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clo.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
 ISSN-L 2734 -6889

Berthelot și refacerea armatei române 1917

Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT¹

În august 1916, pe măsură ce echilibrul conflictului mondial s-a îndreptat în favoarea Aliaților, România a mers la război cu ei, iar trupele sale au intrat în Transilvania, conform planului de operații elaborat și aplicat în acest sens. O lună mai târziu, balanța puterii era inversată: era rândul armatelor austro-germane să invadeze micul regat dunărean. În octombrie, o misiune militară franceză condusă de generalul Berthelot ajungea la salvarea situației.

Precedându-se printr-o introducere istorică importantă, luminată de un aparat critic bogat, rapoartele generalului Berthelot ne fac să retrăim convulsiile din Europa Centrală și de Est, în acel timp al „vârstei imperiilor”²

În ianuarie 1917, Berthelot a făcut demersuri la Petrograd, pentru a susține în mod indirect cauza românească și a Franței, unde a avut un schimb de replici cu șeful Marelui Cartier General rus din aceea perioadă, V.I. Gurko, moment pe care generalul Victor Pétin îl va menționa în lucrarea sa, *Le drame roumain, 1916-1918*, publicată la Paris, în 1932, astfel: „Schimburile de vederi dintre generalul Berthelot și generalul Gurko, care apără punctul de vedere rusesc, au fost aprinse și au pus în evidență divergențele profunde. **Sunteți mai român decât românii, i-a spus într-o zi Gurko lui Berthelot. În realitate, noi nu eram mai români decât românii, ci, prin acțiunea noastră, susțineam cu energie interesele franceze**”³.

Sub conducerea M.C.G., a generalilor Prezan și Henri Mathias Berthelot, divizii întregi au fost aduse înapoi la ordinea de luptă. Un important arsenal a ajuns în România, transportat pe calea ferată din Rusia, inclusiv 199 de avioane de luptă și de recunoaștere, 2.700 de mitraliere, 1.370.000 grenade, 220.000 de puști, 100 milioane de cartușe, 2 milioane obuze de artilerie, precum și alte materiale de război de strictă necesitate⁴. Materialul de război sosit era urmarea a faptului că, încă în 1915, colonelul Vasile Rudeanu semnase primul contract din Franța în valoare de circa șase milioane lei pentru achiziția a 40 avioane, 50 tone pulberi pentru artilerie, 50 milioane cartușe de infanterie, 200.000 proiectile. Din Marea Britanie s-au cumpărat 300 motociclete, 42.000 bocanci. Din Spania 40.000 revolve și săbii

¹ Extras din cartea: Constantin Moșincat, *Gl. H.M. Berthelot, Prima vizită în Ardeal după Marea Unire*, Ed. Tipo MC, 2019

² Jean-Noel Grandhomme, *Michel Roucaud, Thierry Sarmant, România în Marele Război*, Editura L'Harmattan, 2001;

³ Cf. Ion Giurcă, *Generalul Henri Mathias Berthelot -150 de ani de la naștere*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 6/2011, p. 153. Despre reorganizarea armatei române, vezi la Ion Giurcă, *Armata română de la București la Mărășești 1916-1917*, București, 2017.

⁴ <http://www.h-net.org>

pentru ofițeri. Din SUA alte trei milioane de cartușe pentru revolver⁵. Deși relativ modeste, pregătirile și dotările de război se făceau ritmic, în raport cu nevoile frontului.

Legea prin care i s-a acordat cetățenia de onoare propusă de deputatul Constantin Banu și semnată de Regele Ferdinand I, la 18 iulie 1917, i-a produs generalului entuziasm. Satisfăcut de această decizie a autorităților române, acesta scria familiei sale, în Franța și o informa că „am fost înștiințat că *Senatul și Camera Deputaților m-au proclamat cetățean de onoare al României cu aclamații și cu o unanimitate de voturi ce mă flatează în mod deosebit*”⁶.

Popularitatea generalului a cunoscut o creștere considerabilă, motivând astfel mulți ostași să se înroleze ca voluntari în armată, printre ei numărându-se foarte mulți ardeleni și bucovineni, care vor sosi la Iași, începând din data de 7 iunie 1917 și pe care generalul Berthelot i-a primit cu bucurie, urmând ca a doua zi să aibă loc în Piața Unirii ceremonia de depunere a jurământului de credință față de Regele Ferdinand.

În cele mai dificile condiții, reorganizarea armatei române a fost încheiată, până în iunie 1917, iar planul de acțiune pentru frontul din Moldova a fost finalizat. Obiectivul principal al acestuia era, fără doar și poate, eliberarea Munteniei de trupele inamice, ofensiva urmând a fi declanșată la data de 22 iulie 1917. Însă nemulțumirea lui Brătianu, față de data declanșării ofensivei, l-a determinat pe Ferdinand I, șeful Înaltului Comandament Român, să convoace, în data de 18 iulie 1917, un Consiliu de Război, la care au luat parte șeful Înaltului Comandament Român, generalul Constantin Prezan, șeful misiunii franceze, Henri M. Berthelot, dar și reprezentatul rus, Șerbacev, adjunctul Comandantului de căpetenie⁷.

Tot sub conducerea regelui, un alt consiliu, cu aceiași protagoniști ca și la prima întrunire, cu excepția generalului Alexandru Averescu, care la primul consiliu nu a participat. La consfătuire, conform celor menționate de Averescu, „s-a discutat eventualitatea evacuării Moldovei. Era chestiunea unde să se retragă armata. Se prezentau mai multe soluțiuni: Kerson, Poltava și Harkov”⁸

La un moment dat, datorită defecțiunii ruse și lipsei de sprijin concret din partea aliaților, situația devenise atât de critică încât a circulat chiar ideea evacuării autorităților și armatei române. Șeful Marelui Cartier General român, generalul Constantin Prezan relatează despre raportul înaintat de un ministru, cu o mare suprafață, din cabinetul de concentrare de sub președinția lui Ionel Brătianu, care înaintase „regelui un memoriu în care-i cerea să abdice și să părăsească țara, pentru a-și salva viața sa și a familiei. Regele mă cheamă și făcându-mi înalta cinste de a mă pune la curent cu conținutul memoriului, cu ochii lăcrimând, dar cu glasul celei mai ferme dintre hotărâri, îmi spuse: **Niciodată nu voi urma sfatul ce Mi se dă. Datoria Mea e să rămân aci și să mor în mijlocul soldaților Mei**”⁹ Acest episod nefericit, au determinat-o pe regina Maria să menționeze în jurnalul său: „Nando e abătut și deznădăjduit. Mă tem că se află în pragul unei adevărate năruiri. Ultimele vești din Rusia au fost atât de sperate și atât de îngrozitoare pentru noi, încât bietul Nando spune că vede apropiindu-se sfârșitul cu pași uriași. Eu încerc să-l îmbărbătez, să-i dovedesc că nădejdea nu e încă pierdută, dar nu pot lupta împotriva veștilor precise și rele decât cu instinctul și încrederea din mine, astfel încât argumentele mele nu prea au putere convingătoare. Cred într-adevăr că situația noastră e complet înspăimântătoare. Rușii au luat hotărârea să

⁵ General Vasile Rudeanu, *Memorii din timpuri de pace și de război 1884-1929*, Cavallioti, București, 2004, passim

⁶ Dumitru Preda, Neculai Moghior, Tiberiu Velter, *Berthelot și România, album*, Editura Univers enciclopedic, București, 1977, p. 19. În 1920 Berthelot l-a însoțit în vizita sa în România pe mareșalul Joffre, când l-a adus și pe Victor Pétain. A depus o placă comemorativă la Mormântul Eroului necunoscut, pe care scria: „În memoria Eroilor cunoscuți și necunoscuți din războiul pentru întregirea neamului, a celor care au luptat și și-au sacrificat viața pentru ca Patria Română să trăiască mai mare și mai liberă. General Henri Berthelot”

⁷ Gheorghe Nicolescu, *Participarea Misiunii Militare franceze la cea de-a doua campanie din Primul Război Mondial*, în, *Omagiu istoricului Gh. Buzatu*, coord. Horia Dumitrescu, Focșani, 1999, p. 250.

⁸ Apud Constantin Stan, *Generalul Henri M. Berthelot și românii*, Ediția a II-a revăzută, Editura Paideia, București, 2018, p. 106

⁹ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I..., op.cit.*, p. 70

ceară pace și încercă să ne silească să facem și noi la fel, iar, dacă nu vrem, declară că vor lua familia regală prizonieră, împreună cu tot guvernul”¹⁰.

Momentul era extrem de dificil. Știri neliniștitoare veneau și din teritoriul aflat sub ocupația inamică, după cum se poate constata și din însemnările generalului Alexandru Averescu: „Cantacuzino crede că sunt în teritoriul ocupat curente defavorabile regelui. Carp este pentru schimbarea dinastiei, Stere pentru republică, Marghiloman pentru menținerea dinastiei, dar, la nevoie, cu sacrificarea regelui”¹¹. În pofida cererilor presante ale Comandamentului Suprem rus de a se evacua armata română dincolo de Prut în vederea refacerii, Regele Ferdinand și guvernul de concentrare Ion I.C. Brătianu, au considerat inoportună și dezastruoasă o asemenea măsură, hotărând să nu recurgă la ea decât „în caz de absolută necesitate”¹².

Pe lângă aceste orientări filogermane exista și un puternic curent de opinie favorabil Suveranului nostru și ideii de unire a tuturor românilor, după cum o atestă și acest *Manifest-rugăciune* care era răspândit noaptea pe străzi: „Doamne, Dumnezeu nostru, îngenunchem înaintea Ta strigând: Ocrotește-L și păzește-L pe regele nostru Ferdinand! Tu, Doamne, care i-ai dat și iubire de neam și uitare de sine, întărește-i sufletul cu dragostea noastră, a tuturor! Doamne, Tu care ai făcut ca mai scumpă să fie dreptatea și legea noastră decât bunurile din lume, dă-i Doamne înfăptuirea **unirii noastre, a tuturor!** Tu, care știi că nici unul din vitejii noștri n-a murit în zadar, Doamne Dumnezeu mântuirii noastre, care ai cunoscut jertfele la care ai fost părtaș, oțelește sufletul regelui nostru în restriște și dă-i Doamne stăpânire peste **toată românimea unită în cuget și suflare**, făurită din jertfe sfinte și drepte izbânzi”¹³. Singur numai Cel de Sus putea face minuni și soldatul român.

Înainte de declanșării ofensivei, care trebuia să înceapă la 1 iulie, Berthelot făcuse inspecția frontului, controlând la 27 iunie/10 iulie 1917, de pildă, frontul destinat Regimentului 47/72 Infanterie, aflat sub comanda generalului Radu Rosetti, respectiv două zile mai târziu urma să efectueze o vizită pe frontul Corpului 6 Armată română. Concluziile finale ale acestor inspecții au fost notate într-un raport înaintat Regelui Ferdinand I, în care se reliefează faptul că trupele aveau un *moral ridicat* și erau *foarte bine instruite*; de asemenea, generalul francez mai remarcă în raport faptul că „soldații sunt dornici să-și facă datoria”.

Conform proiectului de operații 1917, Armata 1 română urma să inițieze ofensiva în sudul Moldovei, în zona Nămolosa. Surpriza avea să survină, însă, două zile mai târziu, atunci când Armata 2,, condusa de Alexandru Averescu, învingea inamicul și ocupa orașul Mărăști, bifând astfel primul succes românesc din campania anului 1917. Însă o zi mai târziu (25 iulie) ofensiva pe frontul românesc era oprită în mod surprinzător de Alexandru Kerenski, devenit conducătorul Guvernului provizoriu rus, după alungarea Țarului Nicolae al II-lea în urma evenimentelor din februarie/martie 1917, provocând în rândul generalilor români și francezi un sentiment de indignare¹⁴.

Despre acest moment Berthelot notează în memoriile sale: „La prânz lovitură de teatru! Generalul Prezan vine și-mi spune că o telegramă a lui Kerenski ordonă oprirea atacurilor și suspendarea oricărei ofensive. Dau fuga la Șerbacev care îmi confirmă informația. Îi cer să telegrafieze lui Kerenski pentru retragerea ordinului în ceea ce privește frontul românesc. [...] Șerbacev îmi răspunde că este imposibil: telegrama a sosit fără a fi codată, lovitura morală e dată, toate sovietele de pe frontul românesc au știut de ea cu o oră înaintea lui și au comunicat-o trupelor ruse”¹⁵.

Ordinul de suspendare a ofensivei, emis de Alexandru Kerenski, nu a fost respectat inițial de generalul Alexandru Averescu, pe motiv că acesta nu putea fi aplicat. Decizia generalului român nu a fost

¹⁰ *Ibidem*, p. 132

¹¹ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa - *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, Editura Militară, București, 2006, p. 135

¹² Dumitru Preda, *Sub semnul Marii Uniri. Campaniile armatei române pentru întregirea țării (1916-1919), cu un argument de academician Victor Voicu*, Editura Academiei române, Editura Militară, București, 2018, p. 68

¹³ Regina Maria – *Povestea vieții mele*, ediția a VI-a, Editura Adevărul S.A., f.a., vol. III, p. 393-394

¹⁴ Petre Otu, *90 de ani de la bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3-4/2007, p. 5

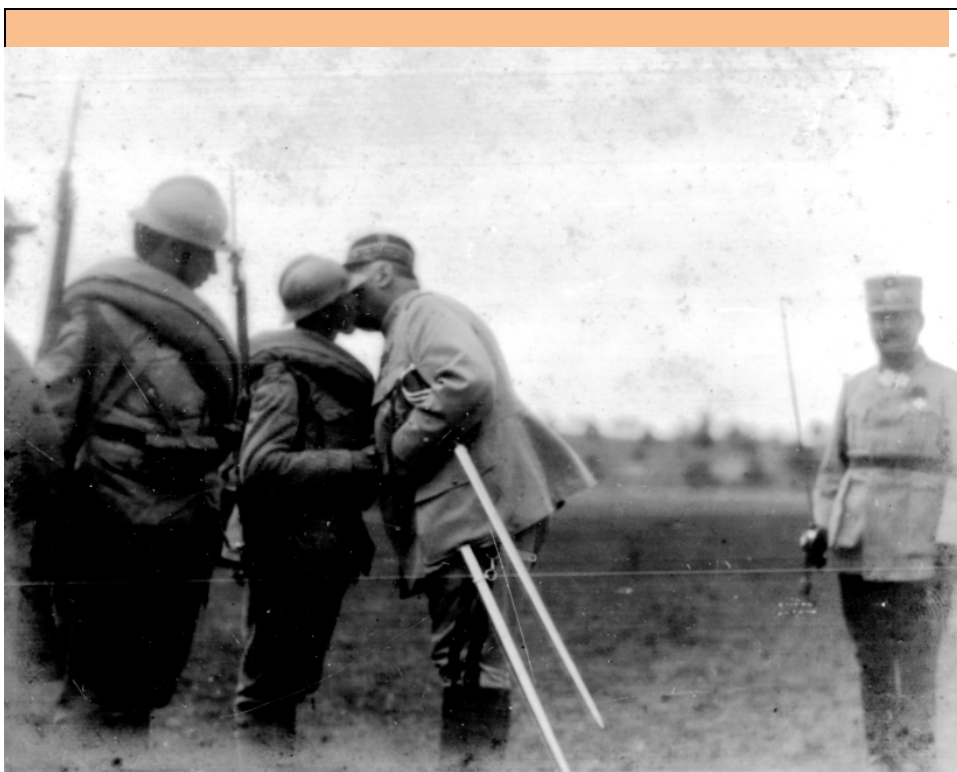
¹⁵ H. M. Berthelot, *Jurnal și corespondență, 1916-1919*, ediție de Gheorghe I. Florescu, Editura Cronica, Iași, 1997, p. 182

pe placul lui Berthelot, mai ales că între cei doi exista o relație tensionată, care se agravase și mai mult după alegerea ca șef al Marelui Cartier General al Armatei Române a lui Constantin Prezan, decizie de care Henri M. Berthelot nu fusese străin.

Decizia rusească de suspendare a ofensivei a provocat generalului Berthelot o stare de îngrijorare, datorită faptului că situația de pe frontul românesc s-ar fi putut deteriora, dar și temerii provocate de încheierea unei eventuale păci separate, sugerând superiorului său din Franța ca cele două guverne, englez și francez, să acționeze pe lângă guvernul rus de la Petrograd pentru ca România să nu fie abandonată, asigurându-l de altfel pe Ministrul de Război francez că nici Primul Ministru Ion I.C. Brătianu și nici șeful Marelui Cartier General român, Constantin Prezan, nu doreau o pace separată, acestei poziții alăturându-li-se și Regele Ferdinand I.

În campania din vara anului 1917 generalul Henri M. Berthelot ca observator al evoluțiilor situației militare de pe front, nu s-a implicat în conducerea operațiilor militare propriu zise, decizia aparținând Regelui. Simțindu-se nevoia unor forțe proaspete la conducerea marilor unități s-a făcut schimbarea inclusiv a unor comandanți. Astfel generalului Constantin Cristescu, de la comanda Armatei 1, fiind înlocuit la propunerea Regelui, de generalul Eremia Grigorescu, viitorul erou de la Mărășești. Berthelot susținea în jurnalul său că, la 30 iulie 1917, s-a produs „o gravă neînțelegere între generali Ragoza și Christescu”. Neimplicându-se nemijlocit în schimbarea lui Cristescu, a considerat decizia Regelui oportună, deoarece, după cum menționează Berthelot, „nu a arătat destulă energie și nu a reușit o buna conlucrare cu Ragoza (comandantul armatei ruse – n. n.), care ar fi vrut să fie deja pe malul drept al Siretului”¹⁶

Generalul Berthelot decorând un sergent pe frontul din Moldova - 19 iunie 1917

Confruntându-se cu o gravă situație, din cauza retragerii rușilor de pe frontul român, la 4 august 1917, un nou Consiliu de Război la care a participat și Berthelot, conform celor menționate de Brătianu, a decis „să se apere pământul Moldovei metru cu metru”¹⁷ și numai în cazul defavorabil să se retragă în Rusia. Berthelot remarca, într-un raport adresat superiorilor săi, progresele armatei române, dar și faptele de vitejie ale soldatului român, care, conform observațiilor sale, „este bun, foarte puternic, foarte rezistent mărșăluitor, nu se plânge niciodată. Românului nu îi este frică de gloanțe. Atacă plin de vitejie în pofida mitralierelor și salvei de focuri a inamicului, cât despre ofițeri, cu câteva excepții

au dat dovadă de curaj și devotament, mai ales ofițerii militari”¹⁸.

¹⁶ Vezi detalii la Dumitru Preda, *Sub semnul Marii Uniri...*, op. cit. p. 102

¹⁷ Gheorghe Nicolescu, op. cit., 1999, p. 260

¹⁸ *Ibidem*